

פרק ב'

יחידה 4: תפילת חנה (א' - י')

ספר שמואל א' | פרק ב' 9

ורבת בנים אומללה - נכרתה והפסיקה ללדת. ומה שילדה - יאבד. ...להושיב עם נדיבים - שרים וחשובים. וכסא כבוד ינחלם כי לה מנזקי ארץ - עמודי הארץ - הצדיקים. וישת - שם עליהם תבל.

פסוקים ט"ז - הצינו במחברתכם כותרת מתאימה:
רגלי חסידיו ישמור - ה' מגן ושומר על החולקים בדרכו ורשעים בכח ידמו, כי לא בכח יביר איש - ה' משתיק ומחליש את הרשעים. על אף שראה כי הם חזקים. ה' יחתו מרובו עליו - אויבי ה' יחתו (ישברו) ויתן עו למלכו וירם קרן משיחו - תפילה ונבואה על העתיד לבוא, שבנה שמואל עתיד לתת חכ (עו) ולמשוח שני מלכים ("משיחו").

2 מתפילתה של חנה למדנו שחשוב להודות לה על הטובות שעשה לנו. נסחו תפילה קצרה, שבה תודו לה על טובה שעשה לכם.

ה', הודה אני לך ע...
.....
.....
.....
.....
.....

שאלת חשיבה: (ישוח) מה הקשר בין הפסוק האחרון של התפילה ובין הפסוקים שלפניו?

ספר שמואל א' | פרק ב' 8

פרק ב'

יחידה 4 - תפילת חנה (א'-י')

1. לפיכם ביאור של תפילתה של חנה. התפילה מחולקת לשלוש קבוצות פסוקים. קראו את קבוצות הפסוקים שלפניכם ותנו לכל קבוצה את הכותרת המתאימה.

בנק כותרות:

- ♦ התגחתו של על הצדיקים והרשעים ונבואה לעתיד.
- ♦ מעשי ה' והשגחתו על כל הברייאה.
- ♦ שמחה ושבח לה על הנסים שעשה לחנה.

פסוקים א"ב - הצינו במחברתכם כותרת מתאימה:
ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה - לבי שמח מאוד (בה' שהיה בעדך). רמה קרני בה - גדל ועלה כבודי וכוחי בעזרת ה', הרמתי ראש למעלה. רחב פי על אויבי - עתה אני יכולה לפתוח פי ולהשיב לאויבי (פנינה) קודם הייתי כאילמת). כי שמחתי בישועתך. אין קדוש כה' כי אין בלתיך - אין אחר חוץ ממך. ואין צור כאלהי - אין חזק כאלהינו. המשנה את הטבע ברצונו (מעקרה לילדות).

פסוקים ו'ח - הצינו במחברתכם כותרת מתאימה:
אל תרבו תדברו בבה - אל תרבו לדבר דברי נאוה והתרבות כל הזמן. יצא עתק מפיהם - אל יצא מפיהם דבר חזק, דיבור של יוהרה. כי אל דעות ה' - ה' יודע כל דעת בני אדם, ואין נסתר ממנו דבר. ולו נתבנו עיליות - מעשיו (של ה') מתוכננים ועושה מה שירצה. קשת נברם חתים - הגיבורים וקשתם נשברים. ונכשלים אורו חיל - התלשים והתפלים תגרו כוח ובורה, התבררו והצליחו. שבעים בלחם נשכרו - נאלצו לעבוד כשכירי יום (בעד פת לחם). ורקעים חדלו - אנשים שטרחו להשיג אוכל הפסיקו את טרחם. עד עקרה לידה שבעה - בעוד שאשה עקרה וכתה ללדת שבעה ילדים.

הקדמה

חלקי התפילה: חכמים קבעו שלתפילה ישנם שלושה מרכיבים: שבח, בקשה והודאה. ביחידת הפסוקים שלפנינו נפגש עם תפילתה של חנה המורכבת משבח והודאה. חנה אינה מבקשת דבר משום שבקשתה להולדת הבן כבר התממשה.

כאשר אדם פונה אל הקב"ה בתפילה בה הוא משבח ומודה על השפע והטובה, ממילא הוא מכיר ומבין שיש לו חסרונות שמקור השפע הוא שהשלימים ולכן פניה זו גורמת לו להודות ולשבח את מקור השפע שהשלים את חסרונותיו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מה ההבדל בין תפילת חנה המופיעה בפרק א' ובין התפילה המופיעה בפרק ב'?
- נסו לחלק את תפילת חנה למספר חלקים המבהירים לנו את מהלכה של התפילה.
- כיצד הפסוק המסיים את התפילה קשור לפסוקי התפילה המופיעים לפניו?

אפשרויות למענה ולדיון

בתחילת פרק ב' מופיעה תפילת חנה.

ההבדל בין תפילה זו לתפילה המופיעה בפרק א' הוא שבפרק א' התפילה היא בקשה לעומת התפילה בפרק ב' בו התפילה היא הודאה ושבח על הנס שאירע לה. בתפילה זו חנה מבטאת את השגחת ה' על מציאות והנהגתה כפי רצונו. ה' יכול לשנות את כל המציאות גם אם היא נראית רחוקה ובלתי סבירה. רצון ה' הוא שקובע מה יהיה בעולם ולא מעשי בני אדם.

חלקי התפילה: תפילת חנה נחלקת לשלושה חלקים:

1. **פסוקים א'- ב', פתיחה:** בפסוקים אלו היא מביעה שמחה על הנס שאירע לה. היא משבחת את ה' באמצעות מספר יסודות באמונה.
 2. **פסוקים ג' - ח', אמצע:**¹² חנה מתארת את מעשי ה' והשגחתו על כל מעשי הבריאה. ההיסטוריה אינה תולדה בלעדית של מעשי בני אדם אלא של מעשי ה'. להיסטוריה ישנה משמעות וייעוד ואינה גלגול של מאורעות שאינם קשורים זה לזה.
 3. **פסוקים ט' - י', סיום:** ה' משגיח על הקרובים לדברו והנאמנים לדרכיו. בסיום התפילה חנה מביאה נבואה שכל האנושות מצפה להתגלותו של הקב"ה ולמלכותו הבלעדית.
- הפסוק האחרון בא לידי מימוש באופן מלא לאורך ספר שמואל עד לביסוס מלכותו של דוד המלך. לכן אנו פוגשים בפסוק דומה בשמואל ב' פרק כ"ב פסוק נ"א.

המסרים העולים מן היחידה

1. **אמירת תודה -** חנה מודה לקב"ה על הטוב שהקב"ה השפיע עליה.
2. **השגחת ה' -** ה' משגיח על הבריאה כולה ומנהל את ההיסטוריה על מנת להוציא לפועל את דבר ה' בעולם.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. בחיי היומיום מתרחשים לנו דברים נפלאים שעליהם אנו מודים לקב"ה. לשוחח בכיתה על מה אנו רוצים להודות. אפשר שכל תלמיד יכתוב תפילה קצרה בה הוא מודה לקב"ה על שפע הברכה והטוב שמשפיע עלינו.
2. איזה דמויות אנו מכירים בתנ"ך או במדרשי חז"ל שהתפללו לה? נסו למצוא מה היה נוסח התפילה.

12 יש מי שנתן מבנה קצת שונה לתפילת חנה: פסוק ג' טוען שהכל בידי שמים. פסוקים ד - ה מוכיחים במציאות שלוש דוגמאות לטענה זו. בפסוקים ו - ט מביאים את המסקנה הרעיונית שה' עומד מאחרי כל השינויים המתרחשים בעולם.

יחידה 5: משכן שילה - בני עלי לעומת שמואל (י"א - כ"א)

11 ספר שמואל א' | פרק ב'

6. נערי הכהנים זלזלו בקורבנות. ממה נבעה התנהגות רעה זו?

7. מהפסוקים אנו למדים על התקדמותו של שמואל ועל עלייתו. הוכיחו מהפסוקים והסבירו:

שאלת העמקה: (ישוה) בפסוקים י"ח-כ"א מתארים הפסוקים את תפקידו של שמואל לפני ה'. האם תוכלו להסביר מדוע כה מרחיב הכתוב בתיאור לבושו של שמואל?

10 ספר שמואל א' | פרק ב'

יחידה 5 - משכן שילה - בני עלי לעומת שמואל (י"א-כ"א)

3. השוו בסבלה זו בין שמואל ובין בני עלי. ציטטו מתוך הפסוקים:

שמואל	בני עלי
היחס לעבודת ה'	"לא ידעו את ה'"
הסתפקות במועט	"חגור אפוד בוד"
עבודתם במשכן	"את פני ה'"
כפי שמתבטאת בפסוקים	"אמשיש' (פסוק י"ז): בני עלי."

4. לפיכם "משפט הכהנים" לפי התורה. קראו והשוו "משפט הכהנים" שבני בליעל קבעו לעצמם.

משפט התורה	משפט בני בליעל
מה האופן שבו לוקח הכהן את הבשר?	
מה לוקח הכהן?	
מה קודם. הקטרת החלבים או נתינת הבשר?	

והסביר הכהן את החלב המנוסה וקנה הסוה לאהרן ולבניו. ואת שוקו הניח וסמנו חרובה לכתב מזבח שלמים. (ויקרא ו' ל"א-ל"ב)

זה היה משפט הכהנים מאז היום ונחיו ונחמו את שור אים שוה. ונתן לכתב חרש והולכים והקבה. (דברים י"ח ג.)

5. מה לדעתכם הרישוי הבאים למשכן שילה בעקבות התנהגותם של בני עלי?
שאלת חשיבה: למה הכתוב מפרט את מספר השיניים במזלג? (עיינו בפירוש המגודת דוד שלפינים)

"(יג) ומשפט הכהנים בני עלי עשו לעצמם מזלג קבוע עם העם הבורחים כל איש כאשר היה מזוזה שלמים. בא אלו משרת הכהן ונידו מזלג בעל עשרה השיניים. כבדו שיריה ליקח בני (מגודת דוד)

הקדמה

מתנות כהונה - הכוהנים עובדים בבית המקדש, ובתמורה לביצוע משימה זו הם מקבלים שכר מאת ה'. הכוהנים הם שלוחי עם ישראל לכן חלק מהמתנות ה' מעניק להם דרך עם ישראל. מתנות אלו מכונות 'מתנות הכהונה'. עבודת הכהונה אינה שיעבוד, אלא עבודת מתנה שדרכה הכוהנים זוכים לגדולה ולכבוד מאת ה'. עם ישראל נושא בעול פרנסת הכוהנים ומפרנסם מכוח עבודתם במקדש שבה הם עוסקים יומיום.

החלקים מן הקרבן המגיעים לכהן-

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה המכנה המשותף לשני חטאי בני עלי המוזכרים בפסוקים?
- ב. מצאו בפסוקים מלים המראות ניגוד בין בני עלי לשמואל? מה אנו יכולים ללמוד על שמואל מניגודים אלו?

אפשרויות למענה ולדיון

1. בפסוקים י"א - י"ב מציגים לפנינו ניגוד בין מעשי בני עלי למעשי שמואל. "והנער... עלי הכהן" = "ובני עלי...את ה'"; "ותהי חטאת... את פני ה'" = "ושמואל משרת את פני ה'".
 מה היה חטאם של בני עלי? הפסוקים מתארים שני חטאים:

1. **פסוקים י"ג - י"ד:** לפי דין התורה (דברים יח, ג) הכהן מקבל את מתנות הכהונה שהתורה העניקה לו ואינו לוקח את המתנות בכוח. כמו כן, הכהן לוקח חלקים מסוימים בבהמה, זרוע לחיים וקיבה שהתורה העניקה להם במתנה. לעומת זאת בני עלי לקחו כל מה שעלה להם במזלג [מעין קלשון ענק].
 2. **פסוקים ט"ו - ט"ז:** מדין התורה (ויקרא ז, לא) הקטרת החלבים [האיברים הפנימיים] קודמת לנתינת הבשר לכהנים. המשמעות היא שהכהנים מקבלים את חלקם רק לאחר שעבדו את עבודת הקרבנות וכיפרו על המקריב.
- בני עלי הקדימו את נתינת הבשר ואח"כ הקטירו את החלב. כמו כן, הלקיחה מלווה באיום, שאם לא יעשו כדבריהם, הם לוקחים בכוח את המגיע להם. כפי שראינו בחטא הראשון, גם כאן אנו רואים שבמקום שהכהנים יקבלו את המגיע להם מאת ה' ובזמן המתאים, בני עלי חוטפים לפני שמגיע להם.
- התנהגותם של בני עלי גורמת לכך שבמקום שהכהנים ישמשו אות ומופת לעם ישראל, בהתנהגותם הם משפיעים לרעה על עם ישראל וגורמים זלזול בעבודת המקדש. התנהגותם נעשית בפומבי תוך חילול ה'. ה' אינו רוצה בכהנים המשרתים את עצמם אלא בכהנים הממלאים את תפקידם באופן נאמן.
- בניגוד לחמדנות של בני עלי, הכתוב מתאר את מידת ההסתפקות של שמואל בכך שהיה לובש מעיל קטן. שמואל לובש "חגור אפוד בד". בגד זה מזכיר את הלוש של הכהנים (בהמשך ספרנו, פרק כב, פסוק יח). בגד זה שימש לנביאים כדי להודיע שאדם זה הגיע למדרגת נבואה¹³. בנוסף כך שמואל השתדל להיות אהוב על בני אדם.
- באותו זמן חנה משאירה את שמואל בנה בשילה, אך ליבה ורוחה היו עם שמואל, לכן היא הרבתה לבקר אותו שם. ייתכן שעשיית ה'מעיל קטן' היתה ביטוי לאותה אהבה אימהית טבעית ופשוטה לבנה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הליכה בדרך הטוב והישר -** שמואל הולך בדרך הטוב והישר ומוצא חן בעיני אלוקים ואדם.
2. **זכות שהיא אחריות -** הכהנים מקבלים זכויות יתר ששאר עם ישראל אינו מקבל. זה מטיל על כתפיהם אחריות לנשיאת עול בעבודת ה' והובלה של כל עם ישראל אחריהם.
3. **התייחדות לעבודת ה' -** הקב"ה מפנה את הכהנים מכל עיסוק בענייני העולם הזה כגון פרנסה, נחלה וכד', ונותן להם את הפניות הפיזית והנפשית לעסוק רק בעבודת ה'.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. כל חבר בכיתה נותן מתנה קטנה לחבר אחר. לאחר מכן ניתן לפתוח בכיתה דיון כיצד כל אחד הרגיש להיות נותן המתנה וכיצד כל אחד הרגיש להיות מקבל מתנה? איזו הרגשה זה עורר אצלו ביחס לחבר המקבל/נותן המתנה?
2. ניתן להציג במשחק פנטומימה את אשר אירע בבית המקדש בין בני עלי לבין העולים לרגל (אפשר לקחת בגדי כהונה, שיר, מזלג וכד').

יחידה 6: התוכחה על מעשי בני עלי (כב - לו)

8 ספר שמואל א' | פרק ב'

פרק ב'

יחידה 4 - תפילת חנה (א'-י')

1. לפניכם ביאור של תפילתה של חנה. התפילה מחולקת לשלוש קבוצות פסוקים. קראו את קבוצות הפסוקים שלפניכם ותנו לכל קבוצה את התחרת המתאימה.

בנק תחרות:

- ◆ השגתו של ה' על הצדיקים והרשעים ונבואה לעתיד.
- ◆ מעשי ה' והשגתו על כל הברואה.
- ◆ שמחה ושבח לה על הנסים שעשה לחנה.

פסוקים א'-י' - הציגו במחברתכם כותרת מתאימה:

ותתלה חנה ותאמר עליו לבי ביה - לבי שמח מאוד (בה' שהיה בעור).
 רמה קרני בה' - גדל ועלה כבודי וכוחי בענות ה', הרמתי ראש למעלה.
 רחב פי על אויבי - עתה אני יכולה לפתוח פי ולהשיב לאויביי (פנינה)
 (קודם הייתי כאלמת).
 כי שמחתי בישועתך.
 אין קדוש כה' כי אין בלתי - אין אחר חוץ ממך.
 ואין צור כאלהינו - אין חזק כאלהינו. המשנה את הטבע ברצונו (מעקרה לילודת).

פסוקים י'-ח' - הציגו במחברתכם כותרת מתאימה:

אל תרבו דוברו נבחה - אל תרבו לדבר דברי נאווה והתרבות כל הזמן.
 יצא עתק מפיהם - אל יצא מפיהם דבר חזק, דברו של יוהרה.
 כי אל דעות ה' - ה' יודע כל דעות בני אדם. ואין נסתר ממנו דבר.
 ולו נתכנו עלילות - מעשיו (של ה') מתוכננים ועושה מה שירצה.
 קשת נברים חמים - הגיבורים וקשתם נשברים.
 ונשלים אורו חיל - החלשים והטופלים תגרו כוח ונבונה, התברו והצליחו.
 שבעים בלחם נשכרו - נאלצו לעבוד כשכירי יום (בעד פת לחם).
 ורעבים חדלו - אנשים שטרחו להשיג אוכל הפסיקו את טרחם.
 עד עקרה ילדה שבעה - בעוד שאשה עקרה זכתה ללדת שבעה ילדים.

12 ספר שמואל א' | פרק ב'

יחידה 6 - התוכחה על מעשי בני עלי (כ"ב-ל"ו)

8. עיינו בדברי מצודת דוד' והסבירו מדוע לא העניש עלי את בניו על מעשיהם.

9. מה שמע עלי על מעשי בניו?
 10. תארו במילים שלכם את תוכחת עלי לבניו.
 11. על פי הכתוב מדוע לא שמעו בני עלי בקול אביהם?
 12. איש הא-לוהים מביא בפני עלי את דברי ה' אשר נגלה לאהרן במצרים ובהר אותנו. כאן הוא מונה את כל הטובות שהיטיב הקב"ה עם בית אהרן. השלימו לפי מחסן המילים באיזה תחום מדובר בפסוק:
 א. ברו אותו מכל שבכי ישראל ל' לכהן.
 ב. לעלות על מזבחי הקטיר קטורת.
 ג. לשאת אפרד לפי:
 ד. ואתנה לבית אביך את כל אשר בני ישראל:
 13. ה' העניש את בני עלי במידה כנגד מידה. השוו בטבלה בין החטא והעונש.

מחסן מילים:
 פרסה, עבודה, מעלה, מלבושי פאר

העונש	החטא
לפני חטאם ה' כיבד אותם ורצה שמבית עלי יהיו כהנים גדולים עד עולם זלילו בקרבות של ה'	לפני חטאם ה' כיבד אותם ורצה שמבית עלי יהיו כהנים גדולים עד עולם זלילו בקרבות של ה'
ניצלו את מעמדם הנכבד כדי לזכות ביותר בשר מן הקרבנות	ניצלו את מעמדם הנכבד כדי לזכות ביותר בשר מן הקרבנות

הקדמה

לפניכם יום כבוד נאמן - הוא צדק.
 'הנהיגו לפני עממי' - הבהנה ללמדה המלך.

הקדמה

מצוות התוכחה - מן התורה נצטוונו להוכיח אדם מישאל שעבר עבירה, שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא י"ט, י"ז). "כל ישראל ערבים זה בזה" ועל כל אחד מוטל להשתדל שגם רעהו לא יעבור עבירות. אדם שביכולתו להוכיח ואינו עושה זאת, נתפס בעוון החוטא, שהרי הוא יכל להצילו מהחטא ולא עשה זאת.

בדר"כ בספרי נביאים, המוכיחים הם הנביאים המלמדים את העם ללכת בדרכי היושר. תפקיד הנביא הוא להוכיח את כל מי שאינו הולך בדרכי ה'. לנביא אין משוא פנים לפני המלך או כל אדם הנושא משרה בכירה. כמובן, אין ההוכחה פוגמת במידת האהבה והכבוד לה רוחש הנביא לנושא המשרה אלא הנביא משמש צינור להעברת דבר ה'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע התוכחה של עלי אינה מתקבלת ע"י בניו?
- ב. השוו בין דרך התנהגותם של בני עלי להתנהגות העם בתקופת השופטים!
- ג. דרכו של ה' להעניש את החוטא 'מידה כנגד מידה'. כיצד הדבר בא לידי ביטוי אצל בני עלי?

אפשרויות למענה ולדיון

בתחילת היחידה מופיע ענין נוסף שלא הוזכר ביחידה הקודמת "...ואת אשר ישכבון את הנשים הצבאות פתח אוהל מועד" (פסוק כ"ב). יש פרשנים שהבינו שהכוונה היא לחטא נוסף של בני עלי (רש"י ועוד), אך יש מפרשים שהבינו שהכוונה היא לתוצאת חטאם של בני עלי. מתוך כך שהיו משהים את הנשים שבאו להקריב קורבן יולדת, נאלצו הנשים להשאר ללון בפתח אוהל מועד עם בעליהן, ובכך התווסף הדבר לזלזול שזלזלו ישראל במשכן¹⁴.

הפסוקים מדגישים שעלי רק שמע את מה שעשו בניו אך לא ראה בעיניו. עלי מוכיח את בניו בשפה רפה חסרת תקיפות ולא דורש שיחדלו ממעשיהם הרעים. עלי פונה לבניו ואומר שחטא כלפי בין אדם לחברו הוא יותר קל מאשר חטא בין אדם למקום, כיוון שבחטא בין אדם לחברו אפשר לרצות את חברו, מה שאין כן בחטא כלפי המקום. אולם גישה זו נוגדת את הידוע שעבירות שבין אדם לחברו חמורות מעבירות שבין אדם למקום¹⁵. במקום שעלי ידבר אליהם בתקיפות שתפסיק לאלתר את חילול ה' וחילול הקודש, הוא מדבר עליהם בשפה רפה. לא בכדי בניו אינם שומעים בקולו וממשיכים בהתנהגותם. לכן נמנע מהם לחזור בתשובה, "כי חפץ ה' להמיתם".

התנהגותם של בני עלי מתאימה להתנהגות הרווחת בתקופת השופטים בה 'איש הישר בעיניו יעשה'. אין למנהיגות סמכות להחזיר את הסוררים למוטב. ייתכן שהפסוקים מרמזים לנו שכשם שעלי לא הצליח לחנך את בניו כך לא הצליח להשפיע על דורו.

הקב"ה שולח את 'איש האלוקים'¹⁶ להוכיח את עלי. תוכחתו מתחילה בבחירה הקדומה של שבט לוי במצרים. **המסרים המרכזיים של התוכחה הם:**

1. בני עלי פגעו בקדושת המשכן.
2. עלי לא הוכיחם באופן חד וברור והוא נושא באחריות על מעשיהם.

העונשים על בית עלי הם:

1. מוות בגיל צעיר.
2. לקיחת הכהונה הגדולה מבית עלי והעברתה לבית אחר.
3. בית עלי לא יעלם לחלוטין והשרידים מבית עלי יצטרכו לבקש מהיורשים של בית עלי משרות מסוימות על מנת להתקיים.

14 מלבי"ם

15 המקור לכך הוא המשנה יומא (פה ע"ב) "עבירות שבין אדם למקום - יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו - אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו".

16 לפי דברי חז"ל 'איש האלוקים' היה אלקנה.

העונש לבית עלי הוא **מידה כנגד מידה**. כשם שהם פגעו בכבודו של הקב"ה בלקיחה בכוח מה שלא מגיע להם, כך הם יפגעו בקיצור ימיהם, כבודם, עושרם ופרנסתם.

בכל אותו זמן שמואל נמצא במשכן שילה ומאיר פניו לאנשים העולים למשכן. פסוק כ"ו מנגיד בין שמואל לבני עלי. בני עלי פוגעים בבין אדם לחברו, לעומת שמואל שרוח ה' ובני אדם נוחה ממנו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **תוכחה נכונה** - עלי אינו מוכיח את בניו כפי שהיה ראוי להוכיחם ושבזה יחדלו ממעשיהם הרעים.
2. **מידה כנגד מידה** - כשהקב"ה מעניש העונש מתאים באופן מדויק לעוול שנעשה הן כלפי אדם לחברו והן כלפי אדם למקום.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לשוחח בכיתה על חשיבות התוכחה כאשר אנו רואים שנעשה עוולה לאדם אחר, אנו חייבים למחות ולא להשאיר את המצב על כנו. כיצד מוכיחים? מה קורה עם התוכחה אינה מועילה? למי פונים?
2. **שאלת הפנמה:** משה התנהג הצורה לא מכובדת למוכר בחנות. כל החברים ידעו זאת, מלבד משה. הוא סירב לקבל את התוכחה של חבריו. בתחילה כתוב מדוע משה מסרב לקבל את תוכחת חבריו. כעת נסה לשכנע את משה לקבל את תוכחת התוכחה.